

КОНЦЕПТ СВОБОДИ У СУЧАСНОМУ ВИМІРІ ДОБИ МЕТАМОДЕРНУ

Палагута В.І., Національний технічний університет «Дніпровська Політехніка»
(Дніпро), [email: palaguta@ua.fm](mailto:palaguta@ua.fm), orcid 0000-0003-4254-1625

Представлено у загальному вигляді трансформація концепту свободи в сучасному суспільстві як принциповий відхід від усталеного розуміння індивідуальної свободи і втрата його етнологічно-етичного виміру для сучасного індивіда.

Ключові слова: свобода, індивід, населення, біомаса, біовлада.

THE CONCEPT OF FREEDOM IN THE MODERN DIMENSION OF THE METAMODERN AGE

Palahuta V.I. – National University of Technology Ukraine (Dnipro), [email: palaguta@ua.fm](mailto:palaguta@ua.fm), orcid 0000-0003-4254-1625

The transformation of the concept of freedom in modern society is presented in a general form as a fundamental departure from the established understanding of individual freedom and the loss of its ethnological and ethical dimension for the modern individual.

Key words: freedom, individual, population, biomass, biopower.

Відомо, що всесвітній процес глобалізації, який спирається на домінування в світі транснаціональних концернів і корпорацій, створення нових ринків, безмежну міграцію населення передбачає розповсюдження серед населення неоліберальних норм і цінностей. На думку світових глобалістів для впровадження універсальних цінностей неолібералізму складаються найбільш сприятливі умови за рахунок використання новітніх інтернет технологій – пошукових, рекламних, обчислюваних, широкого впровадження нових каналів комунікації, розповсюдження соціальних мереж. Ціль глобалістів відносно стану населення світу достатньо прозора – встановлення тотального контролю 24/7 над людьми, в ідеалі – формування нової генерації людини, так званого нового космополітичного типу людини. Цей новий антропологічний тип і формується зараз за рахунок широкого розповсюдження новітніх інтернет технологій – всебічних пошукових, рекламних, комп'ютерних технологій, широкого впровадження нових каналів комунікації (соціальних мереж під контролем транснаціональних інформаційних корпорацій), що призводить до тотальної цифровізації всього населення світу.

Процес індивідуального оцифрування фактично трансформує свідомість пересічних індивідів, простих громадян, позбавляючи їх суб'єктності в змістовному розумінні цього слова. Мова тут йде про те, що довгий час вважалося, що кожний індивід має певний набір громадянських свобод, волю та бажання до їх втілення, достатню ступінь автономності, спроможність робити певний вибір в своєму існуванні тощо. Підставою цих індивідуальних основ громадського та взагалі цивілізаційного існування людини завжди було відчуття свободи, яке діє через людину, яка володіє рефлексивним мисленням і може зафіксувати на

собі або через себе цей афект свободи. Інакше кажучи, свобода – це безпредметна та одночасно універсальна даність, яка не залежить від самого індивіда, тобто, має трансцендентний характер, і від цього безпредметного трансцендентного відчуття свободи і відбувається подальший вибір, вільне волевиявлення, автономія індивіда тощо. Це відчуття свободи Ж. Дельоз називав «трансцендентальним емпіризмом». Тобто, свобода має свого роду атопію, яка, з одного боку, нічим соціально не обумовлена, але, з другого – проявляється тільки у соціальному житті. Людське буття та вчинки з урахуванням цього атопосу, коли індивід має можливість до нього долучитися, мають онтологічно-етичний вимір. І ось цього виміру свободи або буття сучасний процес глобалізації в сучасних суспільствах споживання і намагається майже повністю позбавити індивіда. Мова йде про те, що зараз пересічну людину сучасні глобалісти, які контролюють владні структури майже в усьому світі (перш за все в розвинутих країнах світу), розглядають людей як населення, як сукупність біомаси. Ця стратегія жорсткого контролю за людьми вже передбачалася видатним французьким філософом М. Фуко. Так, в своїх курсах лекцій (Foucault, 1997) в Колеж де Франс у 1975-1976 р., у 1977-1978 р. (Foucault, Sécurité, Territoire, Population. Cours au Collège de France (1977-1978), 2004), у 1978-1979 р. (Foucault, La Naissance de la biopolitique. Cours au Collège de France (1978-1979), 2004) французький філософ проголошує концепцію «біомаси» і розробляє основні положення теорії сучасної біополітики. Так, в лекції від 17 березня 1976 року від розгортає концепцію біомаси, згідно з якою ще з кінця 18 століття (яка наймовірно розширилася в наші часи) починає формуватися нова технологія управління людьми, що вказує на відмінність від дисциплінарної влади, яка вже достатньо давно була зосереджена виключно на контролі тілесності індивіда, на владі суверена розпоряджатися життям підлеглих, нова технологія влади починає керувати та групувати масові дії населення і має намір контролювати випадкові події, які можуть відбуватися в живій масі, прораховувати вірогідність якихось масових подій та намагатися компенсувати їх несприятливі наслідки (Foucault, Il faut défendre la société : Cours au Collège de France (1975-1976), 1997). Таким чином, ця новітня технологія влади, з одного боку, повністю зосереджена на управлінні, контролі та врегулюванні масових біологічних процесів, і дає змогу біовладі при наявності політичних, технічних, а зараз вже і новітніх інтернет-технологічних можливостей не тільки впорядковувати життя великої маси людей, але ж і дає змогу населенню нормально існувати і кількісно зростати. Але ж, з іншого боку, – питання, яке стосується використання технології біовлади в контексті індивідуальної свободи індивіда вирішується вже зовсім іншим чином. Про це М. Фуко красномовно говорить в своїх курсах лекцій наступних років. Так, на лекції від 24 січня 1979 року він говорить, що «свобода – це те, що виготовляється щогодини», вона безпосередньо пов'язана з безпекою біомаси і не повинна представляти загрозу безпеці для неї

(Foucault, *La Naissance de la biopolitique. Cours au Collège de France (1978-1979)*, 2004). Таким чином, в своїй основі ліберальна, а зараз вже і (нео)ліберальна технологія управління біомасою передбачає відношення виробництва/руйнування свободи, тобто різновиди свободи не гарантуються владою, вона сама є споживачкою свободи, тому «виробництво» свободи завжди передбачає її обмеження в формі встановлення процедур строгого контролю, постійного стримування, різного роду зобов'язань та примусів або повну відміну свободи завдяки певним надзвичайним обставинам. І тут вже не може йти мови про онтологічно-етичний вимір свободи. Треба додати, що маніпуляції з відношенням свободи і безпеки стають характерною відзнакою владних відносин з населенням. Для влади добрий знак, коли індивід постійно знаходиться в небезпеці, що стимулює серед населення страхи перед якоюсь реальною або потенційною загрозою, яку потрібно долати та пережити. Згідно з думкою Джорджо Агамбена, в наш час вирішальною дією біовлади є не життя і не смерть, а виробництво модульованого та практично нескінченного виживання (Agamben, 2002), де вже немає і сподівання на вільне існування.

Зараз розквітає необіхевіоризм, який стає однією з популярних філософських доктрин сучасності. Відповідно до цієї доктрини, сучасного індивіда, тобто індивіда біомаси, можна постійно контролювати, ставити йому поведінкову спрямованість на всіх рівнях його життєдіяльності за допомогою сучасних інтернет-технологій. Саме про це мріяв свого часу родоначальник механістичного біхевіоризму Б.Ф. Скіннер, який виганяв автономного індивіда або, висловлюючись його мовою, «внутрішнього гомункулюса» з людської поведінки та нарікаючи на відсутність тодішніх технологічних можливостей (Skinner, 2002). Одним із пропагандистів цієї соціально-філософської доктрини є зараз А. Петленд, автор книги «Соціальна фізика», який наступним чином позначив свою дослідницьку програму «Наявність математичної, прогностичної суспільної науки, що включає індивідуальні відмінності та відносини між людьми, дає нам можливість кардинально змінити те, як державні чиновники, керівники у сфері виробництва та прості громадяни мислять і діють, що дозволить їм використовувати соціально-мережеві стимули для того, щоб встановити нові норми поведінки» (Pentland, 2015). Тим самим, нинішня біовлада отримує в свої руки досконалий інструмент не лише контролю, а й програмування свідомості та несвідомого індивіда, що не може не турбувати відомих сучасних відомих вчених (Žižek, 2022), (Agamben, 2021). Так, відома американська соціолог та політолог Ш. Зубофф (Zuboff, 2019) в своїй останній роботі пише, що сьогодні людство зіткнулося з тим історичним моментом, коли базовому праву на життя в майбутньому часі загрожує повсюдна і всеосяжна цифрова архітектура змін поведінки, що належить наглядовому капіталу, і яка постійно ним керується. Це дуже небезпечно для пересічного індивіда і його свободи існування.